

Το τέλος της ιστορικής Αριστεράς

Του Γιώργου Καραμπελιά από το Άρδην τ. 103 (Φεβρουάριος 2016)

Στις 3 Οκτωβρίου 2015 σε συγκέντρωση της Κίνησης Πολιτών «Άρδην» στη Θεσσαλονίκη, ο Γιώργος Καραμπελιάς, αμέσως μετά τη νέα «νίκη» του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, επιχείρησε να διερευνήσει ορισμένα ζητήματα «βάθους», σχετικά με την άνοδο και τη διαφαινόμενη ήδη πτώση της κυβερνώσας Αριστεράς. Επειδή η συζήτηση έθιξε ζητήματα ευρύτερης σημασίας,

την παραθέτουμε απομαγνητοφωνημένη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ

Ιανουάριος - Ιούλιος 2015

6 μήνες που συγκλόνισαν την Ελλάδα

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ / ΔΟΚΙΜΙΟ

30

Στο βιβλίο μου, [Έξι μήνες που συγκλόνησαν την Ελλάδα](#), ασχολούμαι με τις πολιτικές εξελίξεις τις συνδεδεμένες με την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία. Θα επιθυμούσα όμως να εμβαθύνουμε τον προβληματισμό μας για τα ζητήματα που ανέδειξε η άνοδος και η πτώση της ιστορικής Αριστεράς (πτώση η οποία έχει ήδη συντελεστεί ιδεολογικοπολιτικά, και είναι απλώς ζήτημα χρόνου η επικύρωσή της από τα γεγονότα).

Κατ' αρχάς, η Ελλάδα είναι εκείνη η ευρωπαϊκή χώρα όπου η συζήτηση για τα προτάγματα της Αριστεράς και για τη φύση του μαρξισμού –τα οποία συζητήθηκαν στη Δυτική Ευρώπη μετά το 1968 και κατ' εξοχήν μετά το 1989– δεν έχει πραγματοποιηθεί σε ευρεία κλίμακα και το ζήτημα αναδεικνύεται σήμερα, αιφνιδίως, μέσα από την κυβερνητική κρίση και το συνακόλουθο προσφυγικό ζήτημα.

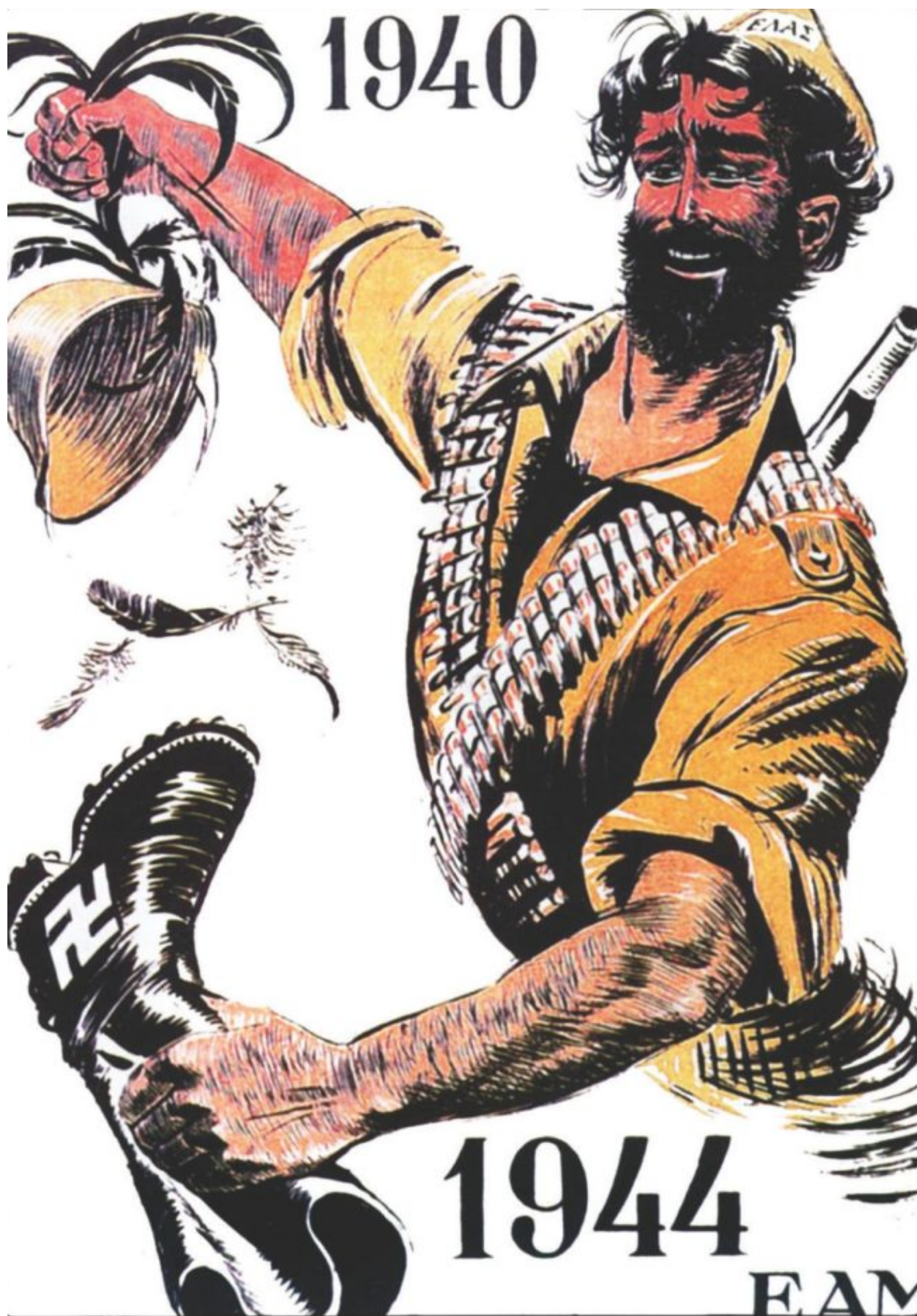
Πιστεύω ότι η συζήτηση δεν διεξήχθη, διότι στην ελληνική Αριστερά κυριαρχεί – και μάλιστα σε πλήρη αντίθεση με την πραγματικότητα μιας χώρας όπου τα εθνικά ζητήματα είναι τόσο σημαντικά –, μια μονοδιάστατη αντίληψη, στην οποία η ταξική αντίθεση εμφανίζεται ως μοναδικό ή πάντως προεξάρχον ζήτημα.

Γι' αυτό, εξάλλου, ακόμα και όσοι ορίζονται ως οπαδοί της πατριωτικής Αριστεράς, εμμένουν προεξάρχοντως στο συνθετικό «Αριστερά» και δευτερευόντως στο «πατριωτική»: στην Ελλάδα παραμένει κυρίαρχη μια παράδοση που ορίζει τα πράγματα με βάση την μία όψη των αντιθέσεων, τις ταξικές αντιθέσεις.

Και αυτό δεν αφορά μόνο τις εθνικές αντιθέσεις που υποτιμώνται αλλά και τις λοιπές αντιθέσεις, όπως τη σχέση Ανθρώπου-Φύσης (1) Αυτή η παράδοση της ελληνικής Αριστεράς –γι' αυτό και δεν μπόρεσε ποτέ να αναπτυχθεί η πολιτική οικολογία στην Ελλάδα– ενώ παραμένει τόσο αναιμική η συζήτηση για τη σχέση ατόμου-συλλογικοτήτων, ή για τις πολιτισμικές αντιθέσεις.

Όλα όσα προανέφερα, στην παραδοσιακή δυτικότροπη μαρξιστική αντίληψη που κυριαρχεί στην Ελλάδα, θεωρούνται παράγωγα της ταξικής αντίθεσης, πηγάζουν από αυτήν ή έστω υποτάσσονται σε αυτήν. Και όμως στη σύγχρονη επιστημονική και πολιτική σκέψη, θεωρείται δεδομένο πλέον πως συνιστούν αυτόνομες αντιθέσεις.

Αυτή η ιδεολογική καθυστέρηση έχει δύο βασικές πηγές. Την ίδια την ταξική υφή της ελληνικής αριστεράς και κατ' εξοχήν της Αριστερής διανόησης και τις συνέπειες του Εμφυλίου Πολέμου και της δικτατορίας.

Η κληρονομιά του εμφυλίου

Αρχικώς, συναρτάται με την κληρονομιά του Εμφυλίου. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Δυτικής Ευρώπης όπου διεξήχθη ένας εμφύλιος πόλεμος μετά τον Β΄ ΠΠ με ένα παράδοξο αποτέλεσμα. Σε ότι αφορά στο καθεστώς, κυριάρχησε η Δεξιά και γενικότερα δυνάμεις συνδεδεμένες με τους Αμερικανούς και τη Δύση, αλλά στο ιδεολογικό πεδίο κυριάρχησε η Αριστερά. Ακριβώς διότι η ήττα της Αριστεράς συντελέστηκε με ξένη επέμβαση, και υπήρξε, προπαντός, αποτέλεσμα αυτής της ξένης επέμβασης μετά την Αντίσταση, η Αριστερά κυριάρχησε στο εσωτερικό πεδίο, ιδεολογικά και πολιτικά. Αυτό κατεδείχθη πανηγυρικά κατά τη μεταπολίτευση.

Οι παλαιότεροι θα θυμούνται πως, στα πρώτα χρόνια της, κυκλοφόρησαν εκατοντάδες βιβλία για τον Εμφύλιο, την Αντίσταση, τον ρόλο της Αριστεράς, τα οποία σφράγισαν εν πολλοίς όλη την ιδεολογία της περιόδου. Χαρακτηριστική είναι η κυριολεκτική αγιοποίηση του Άρη Βελουχιώτη – ακόμη και το ΠΑΣΟΚ, ο Τζουμάκας ή ο Λαλιώτης, είχαν ανηρτημένη στα γραφεία τους την φωτογραφία του Άρη δίπλα σε εκείνη του Τσε.

Τον Άρη, σε μια εκδοχή μάλιστα που επέμενε ιδιαίτερα στην εμφύλια διαμάχη, και όχι μόνο ή κυρίως στον Άρη ως εθνικοαπελευθερωτικό σύμβολο. Πόσο μάλλον δε, που η μετεμφυλιακή ηγεμονία της δεξιάς επισφραγίστηκε με την άνοδο της Χούντας η οποία ενίσχυσε τα αντιδεξιά σύνδρομα.

Πράγματι, η μετεμφυλιακή περίοδος στην Ελλάδα, διαιρείται σε δύο μεγάλα μέρη. Στο πρώτο μέρος κυριαρχούν οι νικητές του εμφυλίου και κύκνειο άσμα του μετεμφυλιακού καθεστώτος υπήρξε η Χούντα, με όλες τις συνέπειές της. Το δεύτερο μέρος, η μεταπολίτευση, συνιστά εν πολλοίς και μία ρεβάνς απέναντι στους νικητές του Εμφυλίου.

Σ' αυτή την περίοδο πραγματοποιείται η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, συνταξιοδοτούνται οι Αντιστασιακοί και οι αξίες της αριστεράς κυριαρχούν στην εκπαίδευση, τη δημοσιογραφία και τους περισσότερους θεσμούς. Επρόκειτο για τη ρεβάνς των ηττημένων, έναντι των νικητών του Εμφυλίου.

Εν τέλει, το γεγονός ότι η ελληνική Αριστερά είχε ηττηθεί από ξένη επέμβαση, και μέχρι και τη δικτατορία ήταν διωκόμενη από το μετεμφυλιακό καθεστώς, συνέβαλε αποφασιστικά στο ότι δεν μπόρεσε ποτέ να γίνει μία συζήτηση για την ιδεολογία και τις πρακτικές της, διότι το ζήτημα ήταν φορτισμένο με πολύ μεγάλο βάρος και μεγάλο πόνο δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων που διώκονταν επί δεκαετίες.

Αν τολμούσες να αποπειραθείς μια κριτική στην Αριστερά, εύκολα μπορούσαν να σε ταυτίσουν με τη Δεξιά. Αυτό ήταν το επιχείρημα.

Όταν κάποιοι προβαίναμε σε μια τέτοια κριτική, μας αντιμετώπιζαν με το γνωστό σχήμα: οι «ακροαριστεροί» συναντούν τη Δεξιά από την άλλη πλευρά του κύκλου. Αυτός υπήρξε ένας από τους βασικούς λόγους που δεν κατέστη δυνατό να πραγματοποιηθεί η συζήτηση που προανέφερα, παράλληλα βέβαια, με το χαμηλό ιδεολογικό και πολιτικό επίπεδο που υπήρχε στη χώρα, και δεν επέτρεπε μια σοβαρή αντιπαράθεση επί του θέματος.

Μόνο ελάχιστοι λογοτέχνες, όπως ο Άρης Αλεξάνδρου με το «Κιβώτιο», ή ο Μιχάλης Κατσαρός, με το «Κατά Σαδδουκαίων», καθώς και ορισμένοι ποιητές της «ποίησης της ήττας», μπόρεσαν να υποβάλουν σε κάποια κριτική την παλιά αριστερά, και την πρακτική της στο εσωτερικό της χώρας, και στο εξωτερικό ο Καστοριάδης και ο Παπαϊωάννου· και όμως τα έργα τους θα γίνουν γνωστά μόλις μετά τη μεταπολίτευση, διότι είχαν «θαφτεί» από την επίσημη αριστερά.

Έτσι, αποσιωπήθηκαν ή υποβαθμίστηκαν στην Ελλάδα όλες οι συζητήσεις που αφορούσαν στον μονοδιάστατο χαρακτήρα του μαρξισμού και τα αδιέξοδα της πρακτικής εφαρμογής του, παρότι (ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση των ανατολικοευρωπαϊκών καθεστώτων), διεθνώς, έγινε μια μεγάλη συζήτηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι θεωρητικοί όπως ο Καστοριάδης ή ο Κώστας Παπαϊωάννου, πριν από τη δικτατορία, δεν μπόρεσαν να διευσχύνουν παρά ελάχιστα στην εγχώρια

ιδεολογική και θεωρητική συζήτηση, παρότι ο Παπαϊωάννου έγραφε μέχρι το 1960 όλα του τα κείμενα στα ελληνικά και τα εξέδιδε στην Ελλάδα!

Μόνο μετά τη δικτατορία αυτά τα βιβλία ήρθαν στην Ελλάδα κι έγινε μια κάποια συζήτηση, η οποία εν τέλει περιορίστηκε σε ένα μικρό μέρος της διανόησης.

Και όμως, ήταν βαθύτατη η αναντιστοιχία ανάμεσα στην ελληνική πραγματικότητα και τα θεωρητικά σχήματα του δυτικού μαρξισμού. Ο μαρξισμός ως θεωρία και κοσμοαντίληψη αναπτύχθηκε κατ' εξοχήν στις χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, και μάλιστα στις ιμπεριαλιστικές χώρες. Δεν ήταν δημιούργημα των χωρών της περιφέρειας παρότι οι μόνες μαρξιστικές –ή έστω μαρξιστικές κατ' όνομα– επαναστάσεις πραγματοποιήθηκαν στις χώρες της περιφέρειας. Πρόκειται για μια μεγάλη αντίφαση.

Τα μαρξιστικά σχήματα αναφέρονται σε αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες, με ξεκάθαρα διαμορφωμένες τάξεις, σε κοινωνίες όπου το έθνος έχει μεταβληθεί ήδη σε μια αποικιοκρατική και ιμπεριαλιστική πραγματικότητα.

Η Γαλλία, η Γερμανία, η Αγγλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο, ακόμα και η Ιταλία ή η Ισπανία, διέθεταν αποικίες, ήταν ιμπεριαλιστικές, καθώς και η Ρωσία, η οποία κατείχε πάρα πολλά εδάφη από τις γειτονικές χώρες.

Η κριτική στο έθνος, λοιπόν, στην οποία προβαίνει ο μαρξισμός, είναι συνδεδεμένη με την πραγματικότητα των χωρών όπου γεννήθηκε. Αντίθετα, σε χώρες εξαρτημένες ή αποικιακές, δεν αντιστοιχούσε το μαρξιστικό σχήμα, και γι' αυτό έγιναν «προσαρμογές», με κυριότερη τη μεγάλη «προσαρμογή» που έκαναν οι Κινέζοι, οι οποίοι ενέταξαν τον μαρξισμό στη δική τους παράδοση και συγκρότησαν μια ιδεολογία κατάλληλη για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα που διεξήγαν.

Σε ένα παλιότερο αρκετά εκτενές κείμενό μου πάνω σ' αυτό το ζήτημα, στο βιβλίο, [Η Αριστερά και το Ανατολικό Ζήτημα](#), υπογραμμίζω πως, στην παράδοση της ελληνικής Αριστεράς, υπάρχουν δύο μεγάλα ρεύματα. Το πρώτο προσπαθούσε να συνδέσει την κοινωνική διαμαρτυρία με το εθνικό ζήτημα, με αφετηρία τους Ριζοσπάστες των Επτανήσων· τα πρώτα σοσιαλιστικά κινήματα στην Ελλάδα, ο Πλάτων Δρακούλης, που εξέδιδε το περιοδικό Άρδην, ο Σταύρος Καλλέργης, ο Νίκος Γιαννιός, ένα μεγάλο μέρος των πρώτων εργατικών ενώσεων.

Όμως αυτό το ρεύμα, όταν έγινε η ρώσικη επανάσταση, συνετρίβη, και το ΚΚΕ οικοδομήθηκε αντιθέτως πάνω σε μία λογική άρνησης του πατριωτισμού, χαρακτηρίζοντας, επ' ευκαιρία της μικρασιατικής εκστρατείας, την Ελλάδα «ιμπεριαλιστική χώρα»!

Ενστερνίστηκε ένα μοντέλο –αυτά που επαναλαμβάνει σήμερα ένα μέρος του ΚΚΕ, ιδιαίτερα η νεολαία του καθώς και πολλοί άλλοι– και το μετέφερε στην ελληνική πραγματικότητα. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης υπήρξε και η θέση του ΚΚΕ για το Μακεδονικό– ότι δηλαδή, πρέπει να αποσπασθεί η Μακεδονία από το ελληνικό κράτος και να δημιουργηθεί μια ανεξάρτητη Μακεδονία-Θράκη.

Αυτή η κυρίαρχη αντίληψη αποσιωπήθηκε αιδημόνως στη διάρκεια της Κατοχής, εξαιτίας της ξένης εισβολής και εξαιτίας μιας «ευτυχούς» συμπτώσεως, ότι δηλαδή, πολέμουσε και η Ρωσία εναντίον των Γερμανών.

Αυτή η ευτυχής σύμπτωση επέτρεψε στο Κομμουνιστικό Κόμμα να προτάξει την εθνικοαπελευθερωτική διάσταση, και ορισμένοι, όπως ο Βελουχιώτης, την ανέδειξαν σε κυρίαρχη, σε αντίθεση με την ιδεολογία του κόμματος, το οποίο την αντιμετώπιζε απλώς ως μία τακτική κίνηση και επέμενε πως η ταξική διάσταση παρέμενε κυρίαρχη και όχι η εθνικοαπελευθερωτική. Το αποτέλεσμα ήταν να πέσει η Αριστερά, ήδη κατά τη διάρκεια της Κατοχής, στην παγίδα του Εμφυλίου, προς την οποία οδηγήθηκε η χώρα σπρωγμένη από τις Μεγάλες Δυνάμεις, κατ' εξοχήν την Αγγλία, που θεωρούσε ότι ο Εμφύλιος συνιστούσε μια ευκαιρία για να επιβεβαιώσει την ηγεμονία της καθώς και για να μη παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα, την οποία είχε υποσχεθεί.

Και πράγματι ο Εμφύλιος ενταφίασε δύο εθνικούς στόχους της Ελλάδας, για τους οποίους είχαν δεσμευτεί οι «Σύμμαχοι».

Ήταν η Βόρεια Ήπειρος και η Κύπρος.

Αυτή η παράδοση της ελληνικής Αριστεράς (2), είχε ως αποτέλεσμα να μη πραγματοποιηθεί ποτέ στην Ελλάδα η σχετική συζήτηση και η πατριωτική διάσταση να θεωρηθεί ως μία κίνηση «τακτικού χαρακτήρα». Αυτό θα το δείτε πολύ καθαρά στο σημερινό ΚΚΕ. Από τη μία πλευρά στηλιτεύει τον ιμπεριαλισμό, τον οικονομικό στραγγαλισμό της Ελλάδας κ.λπ., και από την άλλη πλευρά η νεολαία του χαρακτηρίζει την Ελλάδα «ιμπεριαλιστική χώρα στα Βαλκάνια»! Θέση που έχει βαθιές ρίζες ακόμα και στην ιστοριογραφία.

Το 1924, ο Γιάννης Κορδάτος, στην πρώτη έκδοση του βιβλίου του για την Κοινωνική σημασία της επανάστασης του 1821, είχε χαρακτηρίσει τον Ρήγα Φεραίο εκφραστή της επεκτατικής αστικής τάξης της Ελλάδας, που ήθελε να κυριαρχήσει στα Βαλκάνια!

Έτσι η κυρίαρχη συνιστώσα της ελληνικής αριστεράς, επί τη βάση μιας στρεβλής ταξικής ανάλυσης, μετέφερε τη δυτική πραγματικότητα στην Ελλάδα, και εν τέλει αρνούνταν τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ως λαός και ως έθνος και με την Τουρκία και με τη δυτική αποικιοκρατία. Γι' αυτό και ο όρος «αποικιοκρατούμενη» χώρα για την Ελλάδα, μετά το 1204 και την εισβολή των Φράγκων, που κομμάτιασαν την Ελλάδα, συνεχίζει να ξενίζει. Όταν τον εισήγαγα στο βιβλίο μου για το 1204, πάρα πολλοί αναφώνησαν: «Ε, όχι και αποικιοκρατία.

Αποικιοκρατία σημαίνει να μεταφερθούμε στη Λατινική Αμερική». Ποια σχέση έχει, άραγε, με την κατοχή της Κύπρου, την οποία για πρώτη φορά το 1192 κατέλαβαν οι Εγγλέζοι με τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο!;

Εν τούτοις υποστηρίζεται, ακόμα και σήμερα, ότι η αποικιοκρατία δεν ταιριάζει με την ελληνική πραγματικότητα, παρά τον διαμελισμό του Βυζαντίου από τους σταυροφόρους και παρά την μακράννη κατοχή της Κύπρου, της Κρήτης, των Επτανήσων, των Δωδεκανήσων, από τους δυτικούς, και της υπόλοιπης Ελλάδας από τους Οθωμανούς!

Η κοινωνική βάση μιας φενάκης

Έτσι λοιπόν το κυρίαρχο στα ελληνικά πανεπιστήμια και στους διανοούμενους της Αριστεράς αφήγημα, παραμένει, ακόμα και σήμερα, το ότι η Ελλάδα είναι μια δυτική χώρα, εν τέλει μια χώρα «ιμπεριαλιστική». Πρόκειται βέβαια, και κατ' εξοχήν, για την ιδεολογία ενός συγκεκριμένου κοινωνικού στρώματος – ένα κοινωνικό στρώμα απολύτως εκδυτικισμένο, το οποίο θεωρεί πως οι Βρυξέλλες βρίσκονται στο ίδιο γεωγραφικό μήκος και πλάτος με την Αθήνα. Γι' αυτό εξάλλου προσπαθεί διαρκώς να «αποκλείσει» την πραγματικότητα της χώρας από την ιδεολογία της. Γι' αυτό και «αποκλείει» την πραγματικότητα του μεταναστευτικού, την πραγματικότητα του Μακεδονικού, του Κυπριακού. Αν δείτε όλη την ιδεολογία και την πρακτική αυτής της Αριστεράς, προσπαθεί διαρκώς να αποκλείει την πραγματικότητα. Και πριν απ' όλα την ίδια τη δική της, ταξική, πραγματικότητα.

Αυτό το αφήγημα κατόρθωσε να γίνει κυρίαρχο μετά τις μεγάλες οικονομικές κοινωνικές και ιδεολογικές αλλαγές που συντελούνται από τη δεκαετία του '80, και προπαντός το '90. Τωόντι, έως τα τέλη της δεκαετίας του '80, κυρίαρχη αφήγηση ήταν η αφήγηση του ΠΑΣΟΚ, η «πατριωτική», η οποία προωθούσε δύο συνθήματα από κοινού, «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», και το «Σοσιαλισμός». Ένας συνδυασμός χωρίς βέβαια κάποια ιεράρχηση μεταξύ τους.

Το αφήγημα του ΠΑΣΟΚ υποστήριζε πως θα διώξουμε τις αμερικανικές βάσεις, δεν θα μπούμε στην ΕΟΚ των μονοπωλίων και ταυτοχρόνως θα προωθήσουμε τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό. Επρόκειτο, δηλαδή, για έναν συνδυασμό της πατριωτικής και της κοινωνικής διάστασης του αγώνα, με σαφή προτεραιότητα, στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, της πατριωτικής διάστασης.

Εκεί εδραζόταν η δύναμή του. Ακόμα και στην υπόλοιπη αριστερά, εκτός από κάποιες αμελητέες

εκείνη την περίοδο τροτσκιστικές ομάδες, κυριαρχούσε ένα κράμα «ταξικής» και αντιιμπεριαλιστικής/εθνικοαπελευθερωτικής ιδεολογίας – έστω και αν εδώ, στις περισσότερες περιπτώσεις, η «ταξική» συνιστώσα υπερέχει της πατριωτικής. Ήταν τόσο ισχυρά αυτά τα ρεύματα, ώστε ακόμα και σε ένα κόμμα όπως το ΚΚΕ-Εσωτερικού η σημαία του κόμματος έφερε την ελληνική σημαία και το σφυροδρέπανο ex aequo.

Όμως από τη δεκαετία του '90 και στο εξής γίνονται ορισμένες μεγάλες αλλαγές, σε δύο κατευθύνσεις. Η μία, είναι αυτό που έχει αποκληθεί παγκοσμιοποίηση και ένταξη της Ελλάδας στο παγκοσμιοποιημένο νέο σύστημα – για πρώτη φορά, στην ιστορία, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, υπάρχει ένα μονοπολικό παγκόσμιο σύστημα. Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνουμε μείζονες κοινωνικές αλλαγές.

Σταδιακώς διαλύεται η παραγωγική-βιομηχανική βάση της χώρας και η Ελλάδα παύει να διαθέτει κάποιο σημαντικό βιομηχανικό τομέα, άρα και βιομηχανική εργατική τάξη, ενώ και αυτή που απομένει αντικαθίσταται από τους μετανάστες.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '90, στα εργοστάσια απασχολούνται ελάχιστοι Έλληνες εργάτες.

Είναι μετρημένοι στα δάχτυλα. Το ίδιο συμβαίνει στην οικοδομή, το ίδιο συμβαίνει στον αγροτικό τομέα. Συρρικνώνεται δε γενικότερα ο παραγωγικός τομέας.

Η Ελλάδα γίνεται μια χώρα κατ' εξοχήν παρασιτική. Μια χώρα η οποία κινείται σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα. Αυτό καταδεικνύεται και από τη σύνθεση του ΑΕΠ της χώρας. Ακόμα και μέχρι το 1980, το 30% της παραγωγής προερχόταν από τη βιομηχανία, την οικοδομή, την ενέργεια, τα ορυχεία κ.λπ. Αυτό σήμερα έχει περιοριστεί στο 15-16 %. Ο αγροτικός τομέας παρήγε γύρω στο 15% του ΑΕΠ, και σήμερα μόλις το 3,5%, ενώ πάνω από 81% προέρχεται από τον τομέα των υπηρεσιών. Δηλαδή, έγινε μια μεγάλη κοινωνική αλλαγή στη χώρα.

Από τι άραγε αντικαταστάθηκαν αυτά τα στρώματα τα οποία χάθηκαν, ενώ η ελληνική κοινωνία μεταβλήθηκε σε οιονεί δουλοκτητική; Αντικαταστάθηκαν κατ' εξοχήν από παρασιτικά στρώματα των υπηρεσιών και μισθωτά στρώματα του δημοσίου, τα οποία διογκώθηκαν υπέρμετρα. Είχαμε, το 1980, έναν κρατικό τομέα με περίπου 300.000 απασχολούμενους και, στο ζενίθ, το 2008-2009, μαζί με τις ΔΕΚΟ, πλησιάσαμε το εκατομμύριο.

Επρόκειτο για τεράστια διόγκωση του δημόσιου τομέα (3) με παράλληλη γήρανση του πληθυσμού και άνοδο του προσδόκιμου ηλικίας, κατά συνέπεια αύξηση των συνταξιούχων, και τέλος μια τεράστια διεύρυνση του χώρου της εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους, προσχολική, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια –κατ' εξοχήν στη δημόσια εκπαίδευση αλλά και στην ιδιωτική–, ξεπερνούν τις 250 ή 300.000. Είναι η μεγαλύτερη κοινωνική ομάδα, μαζί με τους δημοσίους υπαλλήλους ευρύτερα.

Πρόκειται για μία μεγάλη κοινωνική αλλαγή η οποία βρίσκεται στο υπόβαθρο της ανάδειξης του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία. Δεν ήταν τυχαία η μετακίνηση ενός μεγάλου μέρους του ΠΑΣΟΚ, κυρίως του δημόσιου χώρου, προς τον ΣΥΡΙΖΑ. Υπήρχαν κοινωνικές διεργασίες οι οποίες διογκώνονταν όλα τα προηγούμενα χρόνια. Αυτή η μετατόπιση προς μία κοινωνία παρασιτική και ταυτόχρονα δημοσιούπαλληλική, απέσπασε όλους αυτούς τους ανθρώπους από την παραγωγή και ταυτόχρονα, με τη συνεπικουρία μιας πολιτισμικής «παγκοσμιοποίησης» και της αστικοποίησης, οδήγησε σε μια ευρύτατη διάρρηξη της σχέσης με την εγχώρια παράδοση.

Καθόλου τυχαία δε, πραγματοποιούνται και ένα σύνολο από ιδεολογικές μετατοπίσεις. Από τις αρχές του '90 κυριαρχεί η εθνομηδενιστική αντίληψη στην εκπαίδευση – εμφανίζεται ήδη από τη δεκαετία του '80 αλλά από το '90 γίνεται κυρίαρχη. Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο, από το 1996 και μετά, διαπαιδαγωγεί νέες γενιές που αρνούνται κάθε αναφορά στην εγχώρια ταυτότητα και παράδοση. διότι είμαστε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καρπωνόμαστε ευρωπαϊκά προγράμματα κατ' εξοχήν δε εκείνα τα στρώματα της διανοήσης, τα οποία διαμορφώνουν τις ιδεολογικές κατευθύνσεις, χρησιμοποιούν αφειδώς τα ευρωπαϊκά προγράμματα.

Έχουμε μια συνολική «αλλαγή παραδείγματος», σύμφωνα με μια έκφραση στην οποία τόσο αρέσκονται οι διανοούμενοι, οι φιλόσοφοι, οι κοινωνιολόγοι κ.λπ.. Μεταβάλλεται εκ βάθρων η ελληνική κοινωνία.

Αυτές οι κοινωνικές μετατοπίσεις, παράλληλα με τις καθυστερήσεις που προανέφερα στο ιδεολογικό πεδίο, δηλαδή μαζί με την έλλειψη μιας κριτικής στον μαρξισμό ως συνέπεια του εμφυλίου πολέμου και της δικτατορίας, ενισχύουν την παρασιτική σχέση η οποία οικοδομείται με τη Δύση.

Η Ελλάδα, στις αρχές της δεκαετίας του 2000, διατηρεί μια σχέση εισαγωγών-εξαγωγών τέσσερα ή πέντε προς ένα. Πάντοτε είχαμε ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο, αλλά πλέον προσλαμβάνει παροξυστικές διαστάσεις.

Η Ελλάδα ολόκληρη μεταβάλλεται στον «κύριο εισαγόμενο», τόσο στο επίπεδο της παραγωγής όσο και στο επίπεδο της ιδεολογίας. Η πλειοψηφία των νέων αγνοεί σε βάθος την ελληνική γλώσσα, επικοινωνεί στα κινητά μέσω γκρήκλις, τα πρότυπά της είναι απολύτως διεθνοποιημένα και δεν έχει

παρά ελάχιστη σχέση με την βαθύτερη ελληνική πραγματικότητα, παρά μόνο σε ελάχιστα σημεία – σε κανένα ζεϊμπέκικο και πηγαίνουμε στην εκκλησία την Ανάσταση. Δηλαδή, χάνεται η επαφή και η σχέση, τόσο στο παραγωγικό πεδίο όσο και στο ιδεολογικό, με το δικό μας «έδαφος».

Η αριστερά που εκπροσωπεί ο ΣΥΡΙΖΑ

Όλα αυτά όλα τα ζητήματα προσέλαβαν έναν επείγοντα και βαρύνοντα χαρακτήρα με την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία. Η επιδείνωση της κρίσης που την συνόδευσε συνδέεται με αυτή τη πραγματικότητα. Ανέλαβαν την εξουσία ως στρώμα, ως οιονεί τάξη, οι διανοούμενοι του κοινωνικού αναπαραγωγικού τομέα, δηλαδή οι διανοούμενοι που δεν έχουν σχέση με την παραγωγή. Αυτός είναι ο χώρος του ΣΥΡΙΖΑ. Ελάχιστες, ατομικές, περιπτώσεις δεν αντιστοιχούν σε αυτό το μοντέλο. Εξάλλου είναι απολύτως χαρακτηριστικό πως, για τη διαχείριση της οικονομίας, ο ΣΥΡΙΖΑ εισήγαγε οικονομολόγους από το εξωτερικό. Όλοι οι υπουργοί οικονομικών και όλοι οι περί τα οικονομικά ασχολούμενοι είναι εισαγόμενοι από την Αγγλία, την Αμερική κ.λπ. Από τον Τσακαλώτο, τον Βαρουφάκη, τον Χουλιαράκη κ.ο.κ.

Είναι ένα κόμμα διανοουμένων, στην τέχνη, στις εφημερίδες, στην τηλεόραση, στον πολιτιστικό τομέα, και στο παρελθόν αποτελούσε, εν πολλοίς, το ιδεολογικό παραπλήρωμα του ΠΑΣΟΚ. Το ΠΑΣΟΚ, σε όλη του τη διαδρομή, κυρίως από το 1980 και μετά, είχε ως πολιτισμικό συμπλήρωμά του την Ανανεωτική Αριστερά.

Από εκεί αντλούσε ανθρώπους και ιδέες. Οι άνθρωποι της Αριστεράς έκαναν θέατρο για τους Πασόκους, κινηματογράφο για τους Πασόκους, μουσική για τους Πασόκους, διαχειρίζονταν ακόμα και εοκικά προγράμματα για τους Πασόκους. Σε αυτούς τους τομείς, της αναπαραγωγής, κυριαρχούσαν οι «καθαροί» Αριστεροί και όχι οι «γιαλαντζί» πασόκοι.

Όταν το παρασιτικό εκσυγχρονιστικό μοντέλο της ύστερης μεταπολίτευσης μπήκε σε κρίση, από το 2008 και μετά, αυτές οι δυνάμεις αναδείχτηκαν στο προσκήνιο – και για πρώτη φορά με βίαιο τρόπο το 2008, τον Δεκέμβριο του 2008. Ένα διευρυμένο πλέον κοινωνικό στρώμα, που στο παρελθόν αποτελούσε το «θινκτανκ», τη δεξαμενή σκέψης, του ΠΑΣΟΚ, απέκτησε τη δυνατότητα να επεκτείνει την ιδεολογικο-πολιτισμική ηγεμονία του και στην κυβερνητική εξουσία.

Το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ αποδομήθηκαν διότι κατέρρευσε όλο το παρασιτικό μοντέλο, και ο ΣΥΡΙΖΑ με τα κοινωνικά στρώματα που εξέφραζε βρέθηκαν σε θέση εξουσίας· καθυστερημένα, μάλιστα, σε

σχέση με την εμπειρία των σοσιαλιστικών χωρών ή με τις εμπειρίες των δυτικών χωρών (4).

Στην Ελλάδα συνέβη κάτι πρωτοφανές: η άνοδος στην εξουσία, στο φαντασιακό επίπεδο, εμφανιζόταν ως μία ρεβάνς –επί τέλους– για την ήττα του εμφυλίου. Μπορεί στην πραγματικότητα ολόκληρη η μεταπολιτευτική περίοδος να αποτελούσε μια οιονεί ρεβάνς για τον εμφύλιο και τη χούντα, ωστόσο η «αυθεντική», μη πασοκική, Αριστερά θεωρούσε πως στην πραγματικότητα δεν είχαν εκπληρωθεί στο ακέραιο οι επιταγές μιας τέτοιας διεκδίκησης. Εξάλλου ο προϊόν εκφυλισμός του ΠΑΣΟΚ και η ολοκληρωτική συστημική του μετάλλαξη άνοιγαν το δρόμο για μια πιθανή υποκατάστασή του από την Αριστερά.

Την περίοδο του δημοψηφίσματος, όταν επέκρινα τον τυχοδιωκτικό και ψευδεπίγραφο χαρακτήρα του, πολλοί αντέτειναν ότι «δεν θα ανεχθούμε νέα Βάρκιζα»! Το ίδιο και η ΛΑΕ, του Παναγιώτη Λαφαζάνη, είχε ως κεντρικό σύνθημα το «δεν θα ανεχθούμε νέα Βάρκιζα». Εν μέρει, το ίδιο είχε κάνει και ο Ανδρέας Παπανδρέου.

Είχε ενσωματώσει τις εαμογενείς δυνάμεις στο ΠΑΣΟΚ με το σύνθημα «παίρνουμε τη ρεβάνς». Αυτή υπήρξε η πρώτη διατύπωση του σχετικού προτάγματος.

Σήμερα, είναι μια δεύτερη εμφάνιση, ερτζιάτς, και με πλήρως αλλοιωμένο το ταξικό του περιεχόμενο. Δεν πρωτοστατούν τα μικρομεσαία παραγωγικά στρώματα, οι αγρότες και τα φτωχά μισθωτά στρώματα –οι «μικρομεσαίοι» της παπανδρεϊκής συμμαχίας– αλλά τα διανοούμενα στρώματα.

Αυτά τα στρώματα ήλθαν στην εξουσία με συνθήματα τα οποία παραπέμπουν σε μια ηρωϊκή ιστορική αναφορά –χαρακτηριστική η προβολή του Μανώλη Γλέζου, που παραπέμπει στην Αντίσταση– και αναφέρονται νυχθημερόν σε «ταξικότητα». Ποια ταξικότητα εννοούν άραγε; Τα 700.000 ευρώ που έχει κατατεθειμένα στην Μπλακ Ροκ ο Τσακαλώτος, τα αποκεκρυμμένα εκατομμύρια του Σταθάκη και το διαμέρισμα στο Λονδίνο της συντρόφισσας Φωτίου; Αυτή είναι η «ταξικότητα», η κοινωνική σύνθεση ενός κόμματος, το οποίο σε όλη του την ηγετική ομάδα, συνιστά κόμμα των ανώτερων μεσοστρωμάτων.

Σε τι συνίσταται προνομιακά αυτή η ταξική γλώσσα; Στο «θα προστατέψουμε τους μετανάστες», δηλαδή εκείνους που –όλα τα προηγούμενα χρόνια–, πίσω από το πρόσχημα του αριστερού ανθρωπισμού, ήταν οι «δούλοι» οι οποίοι φυλούσαν τα παιδιά τους, καθάριζαν τα σπίτια τους και έφτιαχναν τους κήπους τους –γιατί έτσι ήταν.

Θυμάμαι μια πολύ ωραία κουβέντα, την αναφέρω παρεμπιπτόντως, με μια κυρία, καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Συζητούσαμε πριν δεκαπέντε χρόνια για το μεταναστευτικό. Αφού διαφωνήσαμε πρώτα επί του θέματος, γιατί υποστήριζε τα γνωστά, «μετανάστες εργάτες, αδέρφια μας», όταν περάσαμε στα προσωπικά, μου είπε ότι είχε εγκαταλείψει τα Πατήσια και είχε μετακινηθεί στη Βούλα, «διότι», όπως μου είπε, «το παιδί (της) δεν μπορούσε να πηγαίνει σχολείο στα Πατήσια», όπου πλειοψηφούσαν τα παιδιά των μεταναστών.

Αυτή είναι η ταξική φύση αυτού του σχήματος, το οποίο προβάλλει μια ταξικότητα η οποία δεν έχει σχέση με τη δική του ταξική θέση. Ο δε πρωθυπουργός, που μας πληροφόρησε ότι δεν υπάρχουν θαλάσσια σύνορα, κυκλοφορεί με ελικόπτερα και γιότ (5).

Γι' αυτό, εξάλλου, η μεσοστρωματική Αριστερά στην εξουσία υπέγραψε στο τέλος νέο Μνημόνιο. Τόνιζα από τον Ιανουάριο του 2015 ότι, in extremis, οι άνθρωποι που είχαν εθιστεί στις Βρυξέλλες και στα χαλιά που τους έστρωνε η Μέρκελ, δεν επρόκειτο να εγκαταλείψουν οικειοθελώς την Ευρωζώνη, για να εφορμήσουν μαζί με τον Λαφαζάνη, στο Νομισματοκοπείο: και αν κάτι τουλάχιστο συνεχίζω να θεωρώ αλήθεια από τον μαρξισμό, είναι η απόφασή του ότι το ταξικό είναι των ανθρώπων εν τέλει καθορίζει και τη συνείδηση τους.

Πίστευα πως εν τέλει θα υπέγραφαν. Πώς όμως; Έχοντας ανακαλύψει τον ίδιο τον εαυτό τους. Ανακάλυψαν μέσα σε εφτά μήνες ότι είναι μνημονιακοί και όχι «αντιμνημονιακοί»! Όντως, με τέτοια ταχύτητα, ιστορικά, δεν έχει ξαναγίνει κάτι τέτοιο.

Ο ΣΥΡΙΖΑ ζήτησε ακόμα και να εισέλθει και στη σοσιαλδημοκρατική ομάδα στο Ευρωκοινοβούλιο. Η κατάρρευση των ιδεολογημάτων της ιστορικής Αριστεράς δεν έχει επισυμβεί ποτέ με τέτοια ταχύτητα. Δεν γνωρίζω ανάλογο παράδειγμα.

Και όμως αυτή η «ταχύτητα» ήταν ταυτόχρονα πολύ «μεγάλος χρόνος» για τη χώρα και είχε ως συνέπεια ανυπολόγιστες καταστροφές. Καμία άλλη κυβέρνηση δεν προκάλεσε ζημιές δεκάδων δισεκατομμυρίων ευρώ μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, δεν διέλυσε το τραπεζιτικό σύστημα – ακόμα και αν αντέξουν οι τράπεζες μετά τις ανακεφαλαιοποιήσεις, θα αγοραστούν όλες από Γερμανούς και άλλους ξένους επενδυτές. Ελληνικό τραπεζιτικό σύστημα δεν θα υπάρχει κατ' ουσίαν.

Κατέστρεψαν τη χώρα για να «ανακαλύψουν» την ταξική τους υπόσταση, να ανακαλύψουν ότι ο αριστερισμός τους είναι το φύλο συκής μιας ομάδας διανοουμένων, καλά αμειβόμενων, με τις βίλες τους, με τις πισίνες τους. Ξέρετε πώς αποκαλούν τους Συριζαίους κάποιοι φίλοι στην Αίγινα; ΒιΠιΡΙΖΑ: «Βίλες-Πισίνες ΣΥΡΙΖΑ»... ο Βαρουφάκης, ο Φλαμπουράρης, που φιλοξενεί τον Τσίπρα κ.λπ.

Αυτή είναι η πραγματικότητα αυτών των ανθρώπων. Για να την ανακαλύψουν έπρεπε πρώτα να αποτελειώσουν τη χώρα. Για να εγκύψουν στη βαθύτερη υπόστασή τους έπρεπε να κάνουν όλον αυτόν τον κύκλο, να διαβουκολήσουν κυριολεκτικώς τον κόσμο που τους ακολουθούσε, και τους είχε πιστέψει.

Πώς, εξ άλλου, θα ήταν δυνατό, υπ' αυτές τις συνθήκες, από τον Ιανουάριο του 2015, να πάρει κάποιος την εξουσία και να μην οδηγηθεί σε δύο πιθανά αποτελέσματα: Είτε στην έξοδο από την ευρωζώνη, σε συνθήκες όμως καταστροφικές, είτε στην υπογραφή του Μνημονίου. Και επειδή, βέβαια, τίποτε δεν έχει τελειώσει, η έξοδος από την ευρωζώνη είναι πάλι μπροστά μας. Διότι όλα όσα έχουν υπογράψει «δεν βγαίνουν», και θα έχουμε νέες περιπέτειες, νέα προβλήματα και νέες ταλαιπωρίες. Ήδη αναφέρονται σε μείωση των συντάξεων κατά 30%. Καταλαβαίνετε ότι θα έχουμε μεγάλη συνέχεια.

Έρχομαι, λοιπόν, στην αντίθεση που υπήρξε με πολλούς φίλους, και ιδιαίτερα με ένα κομμάτι της Αριστεράς γύρω από το θέμα ΣΥΡΙΖΑ. Από πέρυσι, από τον Νοέμβριο του 2014, θεώρησα όχι απλώς τυχοδιωκτική αλλά εγκληματική την απόπειρα ανόδου στην εξουσία, από τους ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ, διότι θα οδηγούσε αφεύκτως στα αποτελέσματα τα οποία ήδη βιώνουμε. Δεν διαθέτω κάποιο προφητικό χάρισμα.

Είμαι όμως αρκετά ηλικιωμένος, έχω μια μεγάλη εμπειρία, βρίσκομαι εκτός μηχανισμών εξουσίας και σκεφτόμουν όπως οι απλοί άνθρωποι. Δηλαδή: «θα ανέβουν στην εξουσία, δεν θα μπορούν να εφαρμόσουν το Μνημόνιο, δεν θα θέλουν να το εφαρμόσουν, θα τους πιέξει η βάση τους, θα το σέρνουν για αρκετό καιρό, θα πρέπει να προκαλέσουν –το έχω γράψει προκαταβολικά τον Απρίλιο του 2015– κάποιο πιστωτικό γεγονός πρώτα, ώστε εν τέλει να υπογράψουν κάποιο πολύ χειρότερο μνημόνιο.

Για να προχωρήσουν, θα προκαλέσουν υποχρεωτικά κάποιο πιστωτικό γεγονός. Ήλπιζα ότι θα προκαλούσαν ένα πιστωτικό γεγονός μικρής εμβέλειας. Δηλαδή να κλείσουν για κάποιες μέρες οι τράπεζες. Αυτοί, με την περιπέτεια του δημοψηφίσματος και τους κεφαλαιακούς ελέγχους, προκάλεσαν ένα μεγάλο πιστωτικό γεγονός.

Επανερχόμαστε λοιπόν στο ζήτημα της βαθιά ριζωμένης σε όλη την Ελλάδα αριστερής παράδοσης, που λίγο πολύ μας αφορά όλους μας. Και συνεχίζουμε να την κουβαλάμε, λόγω του Εμφυλίου και της χούντας, και μας τυφλώνει– παρότι έχουν αλλάξει και τα κοινωνικά υποκείμενα και οι διεθνείς πραγματικότητες (6), και εξαιτίας του παρασιτισμού που είναι κυρίαρχος.

Έτσι, όταν τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 2014 τονίζαμε *urbi et orbi*, «μην πηγαίνετε για εκλογές, θα είναι έγκλημα», υπήρχε ένα 60% των πολιτών, όπως αποδιδόταν τότε σε δεκάδες δημοσκοπήσεις, που όντως ήταν ενάντιο στη διεξαγωγή των εκλογών. Παρ' όλα αυτά, ο ΣΥΡΙΖΑ και ο Καμμένος

προχώρησαν, διότι, όπως τόνιζαν, «τώρα είναι η ευκαιρία. Να χάσουμε την ευκαιρία;».

Τους επαναλαμβάναμε, «δεν θα είναι ευκαιρία, θα είναι καταδίκη για τη χώρα». Όμως αυτοί δεν ενδιαφέρονταν για τη χώρα, αλλά για την εξουσία και μπροστά στην –όντως– ευκαιρία, «ας πάει και το παλιάμπελο». Και στηρίχτηκαν, εύλογα, στο γεγονός ότι οι Έλληνες μετά από πέντε χρόνια οικονομική και κοινωνική καταστροφή, δεν σκέφτονταν ορθολογικά και παρότι αντίθετοι, στην πλειοψηφία τους, στην προσφυγή στις κάλπες, τον Ιανουάριο, εντούτοις ψήφισαν εκείνους που οδήγησαν σε αυτές, έστω και παρά τη θέλησή τους!

Αποφασιστικό στοιχείο όμως αυτής της «παράδοξης» συμπεριφοράς ήταν το γεγονός ότι οι αριστεροί, ακόμα και κεντροαριστεροί, πολίτες αντιδρούσαν και έβλεπαν την πραγματικότητα με τα αριστερά σύνδρομα και ματογυάλια τα οποία κουβάλαγαν. Δεν διέκριναν το στοιχειώδες, το οποίο έβλεπαν όλοι οι άλλοι.

Οι δεξιοί, οι κεντρώοι, οι «άσχετοι». Υπήρχε μια ισχυρή τάση στην ελληνική κοινωνία για μία ακαθόριστου χαρακτήρα και περιεχομένου ρεβάνς, η οποία, παρότι είχε κορεστεί σε μεγάλο βαθμό με το πρώτο «ηρωικό» ΠΑΣΟΚ, είχε επανεμφανιστεί με νέα ορμή, αντλώντας τη νέα δυναμική του από τη μνημονιακή υποστροφή του αρχέτυπου ΠΑΣΟΚ.

Και βέβαια μαζί με αυτό οι ισχυρές επιδράσεις του αντιπαγκοσμιοποιητικού κινήματος της δεκαετίας του 1990 και του 2000 και προπαντός η «πρόβα τζενεράλε» του Δεκέμβρη του 2008.

Πάνω σε αυτούς τους πυλώνες:

Α. την οικονομική και κοινωνική κρίση της αναπαραγωγής των διανοούμενων μεσαίων στρωμάτων,

η οποία επιτείνεται από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και προπαντός μετά το 2009 και εκφράζεται κατ' εξοχήν στους χώρους της νεολαίας·

Β. την αποσύνθεση του παραγωγικού ιστού και την υποκατάσταση των μικρομεσαίων και μισθωτών στρωμάτων του παραγωγικού τομέα από τον τριτογενή και προπαντός το κράτος·

Γ. την ιδεολογική κυριαρχία μιας ρεβανσιστικής εμφυλιοπολεμικής ιδεολογίας – χωρίς μεγάλα ρίσκα βέβαια, ενίοτε ακόμα και με το αζημίωτο, διότι σε όλη τη μεταπολίτευση η αριστερά διατηρεί μια απρόσκοπτη ιδεολογική θεσμική ακόμα και «στρατιωτική» υπεροχή στους εκπαιδευτικούς μηχανισμούς και τους μαζικούς χώρους·

Διαμορφώθηκε μια ιδιαίτερη και πρωτότυπη ιδεολογία μεσοστρωμάτων του αναπαραγωγικού κοινωνικού τομέα, Χρειάζονταν όλα αυτά από κοινού για να μπορέσει να γίνει αυτό που έγινε. Για να αναδειχθεί ο Τσίπρας πρωθυπουργός, να θεωρηθεί προς στιγμήν μεγάλη προσωπικότητα, έπρεπε να βρίσκεται σε παρακμή η Δύση στο σύνολό της και η χώρα μας κατ' εξοχήν. Έπρεπε να βρίσκεται σε μεγάλη παρακμή.

Και έφθασε το ζήτημα προς το τέλος του, τον Ιούλιο. Και τότε, παρότι κατευθύνονταν πλησίστιοι σε συνθηκολόγηση, έβγαλαν τον τελευταίο λαγό από το καπέλο, το δημοψήφισμα. Παρότι, όπως έλεγε ο ίδιος ο Τσίπρας, το 2012, ότι «δημοψήφισμα σημαίνει, θα κλείσουν οι τράπεζες». Αυτό το γνώριζαν.

Όλοι το γνώριζαν. Και όμως, παρ' όλα ταύτα, οι Έλληνες κατά 62%, «αντιστασιακώς», είπαν «δεν πειράζει που κλείνουν οι τράπεζες», επέκριναν με σφοδρότητα όλους όσους τονίζαμε ότι πρέπει να κάνουμε αποχή και να μη δεχτούμε αυτό το δημοψήφισμα γιατί είναι ψευδεπίγραφο, και επέλεξαν να δείξουν την «αντίστασή» τους απέναντι στο σύστημα και τους Γερμανούς.

Αγνοώντας τις συνέπειες (οι συνέπειες είναι αυτές που θα έλθουν τώρα, η κατά 30% μείωση των συντάξεων, οι τράπεζες που θα καταστραφούν) ακολούθησαν μια λογική όπου το «αντιστασιακό Όχι», προλείανε τον δρόμο του Ναι, έχοντας οδηγήσει το ΟΧΙ στις ακρότατες συνέπειές του!

Να υπερβούμε την επιφανειακή αυτοκριτική

Ούτε οι φίλοι μας δεν μας άκουγαν, διότι κυριαρχούσε στη χώρα ολόκληρη η λογική κατεστραμμένων κοινωνικών τάξεων, που όμως δεν είχαν τη δυνατότητα να επιβάλουν μια νέα στρατηγική, ένα νέο πρόταγμα, από τη φύση τους την κοινωνική και τις ιδεολογικές τους αποσκευές· αρκούσαν στην απόρριψη, παράλληλα με ένα βαθύ εμφυλιοπολεμικό σύνδρομο, μία ταύτιση με μια Αριστερά φαντασιακή.

Αυτό το πράγμα εν τέλει κυριάρχησε. Σε όλη αυτή την περίοδο με εντυπωσίαζε. Βλέπω τώρα την κριτική που κάνουν κάποιοι άνθρωποι οι οποίοι δεν συμμετέχουν στον ΣΥΡΙΖΑ. Όχι μόνο από τη ΛΑΕ, και από άλλους, από τον Δρόμο της Αριστεράς, ανένταχτους, κ.λπ.

Η κριτική τους περιορίζεται στο τι «λάθη» έγιναν. Δεν πάει στην ίδια τη φύση αυτής της Αριστεράς, η οποία αναπόφευκτα θα τους οδηγούσε εκεί που πήγαν. Και εάν εμείς βλέπαμε την κατεύθυνση που έμελλαν να πάρουν τα πράγματα αυτό συμβαίνει πρωτίστως, γιατί έχουμε προβεί στην κριτική αυτής της Αριστεράς και στην κριτική του κυρίαρχου παρασιτισμού.

Ακόμα και σήμερα, η κριτική τους παραμένει εξαιρετικά επιφανειακή, «έγιναν λάθη», ήταν «κρατικίστικη» η αντίληψή μας, «έπρεπε να ελέγχουμε πιο πολύ τον Τσίπρα» – διαβάξω τα σχετικά κείμενα. Μα, αγαπητοί φίλοι, την εξουσία την πήρατε διότι ο Τσίπρας συνήψε συμμαχία με τους Αμερικανούς.

Αλλιώς δεν θα την είχατε πάρει. Από το 2012 έβαλε τις βάσεις αυτής της συμμαχίας. Από τότε που ταξίδεψε στην Αμερική, συναντήθηκε με τον Σόρος, έκανε τις επαφές του εκεί, διόρισε υπουργούς οι οποίοι είχαν σχέση με τα αμερικανικά συμφέροντα. Από πού άραγε προέκυψαν οι ΑΝΕΛ; Έτσι ήλθε στην εξουσία. Αλλιώς δεν θα ερχόταν.

Διότι, τον στήριξε ο Ψυχάρης, τον στήριξαν οι Αμερικανοί, υπήρχε ένα σύνολο από δυνάμεις, οι οποίες συνέκλιναν προς αυτή την κατεύθυνση. Και ταυτόχρονα, η αποσύνθεση και η απελπισία του

λαϊκού σώματος.

Όταν σήμερα προβαίνεις σε μία «αυτοκριτική», και υποστηρίζεις ότι «δεν έπρεπε να αφήσουμε τον Τσίπρα ανεξέλεγκτο» – ξεχνάς πως προϋπόθεση για την ανάδειξη σας, από κοινού, στην εξουσία, ήταν να είναι ανεξέλεγκτος ο Τσίπρας! Να μπορεί να παριστάνει τον κλώνο του Αντρέα μπροστά στο πασοκικό ακροατήριο, ώστε να το παρασύρει μαζί του.

Και πράγματι, η νίκη των ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ ήταν σε μεγάλο βαθμό νίκη του Τσίπρα. Αυτός μπόρεσε να διευρύνει ένα κόμμα που ήταν πολύ μικρό στην βάση του, την οργανωμένη και την κοινωνική. Απευθύνθηκε με αυτόν τον τρόπο και στους προστάτες του και στον λαό. Δίνοντας εχέγγυα. Αυτό που έλεγαν όλοι τον Ιανουάριο, τι ήταν; «Σιγά μωρέ που θα τα κάνει όλα αυτά. Λίγα να κάνει, καλό θα είναι».

Αυτή ήταν η βασική ιδέα που του έδωσε το 36,5%. Το «θα τα καταφέρουμε, κάπως».

Είναι το πασοκικό «κάποιον τρόπο θα βρούμε». Αυτό δεν συνέβαινε πάντα στο ΠΑΣΟΚ; Μας στριμώχναν από δω, ήταν να μας διώξουν από κει, αλλά πάντα στο τέλος υπήρχε κάποια λύση. «S' arrangiare» το λένε οι Ιταλοί. «Θα τα βολέψουμε». Αυτό το μοντέλο όμως δεν λειτουργεί πλέον. Διότι έχουν καταστραφεί οι προϋποθέσεις, οι οικονομικές και οι κοινωνικές, για να λειτουργήσει. Γι' αυτό τα πράγματα «δεν βολεύτηκαν», οδηγηθήκαμε σε ένα νέο Βατερλώ και, δυστυχώς, φοβάμαι ότι έχουμε μπροστά μας πολύ δύσκολες μέρες ακόμα.

Πρέπει να εξετάσουμε όλα αυτά τα ζητήματα βαθύτερα. Και η συζήτηση περί της Αριστεράς έχει μόλις αρχίσει να διεξάγεται στην Ελλάδα. Και η άνοδος της στην εξουσία κινδυνεύει να έχει μία συνέχεια η οποία θα προσομοιάζει, τηρουμένων των αναλογιών, με αυτά που συνέβησαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Επειδή εκεί ο σοσιαλισμός προκάλεσε τεράστιες καταστροφές, και η πτώση του ακόμα περισσότερες, με τον τρόπο που έγινε. Είναι πολύ χαρακτηριστικός ο τύπος ανθρώπου που είχε κατασκευάσει ο σοσιαλισμός, ώστε να κυριαρχούν, σχεδόν επί είκοσι χρόνια, μαφίες και ακροδεξιά κόμματα.

Η κατάρρευση της αριστεράς και του αριστερού παραδείγματος οδηγεί στην ενίσχυση των μαφιών, των νεοφιλελεύθερων, των ακραίων νεοφιλελεύθερων απόψεων. Ο Άδωνις μπορεί να ήταν δακτυλοδεικτούμενος χθες, σε μερικά χρόνια θα κυβερνάει (7)– ή κάποιος ανάλογος, να είστε βέбайοι γι' αυτό. Μπορεί να κυβερνήσει ο Μαρινάκης, αν δεν κυβερνήσει ο Άδωνις. Εκτός κι αν κυβερνήσει ο Κασιδιάρης!

Η κατάσταση της κρίσης στην οποία έχει μπει η Ελλάδα δεν προσφέρεται για κεντροαριστερά φληναφήματα. Τα κεντροαριστερά φληναφήματα είναι για εποχές που υπάρχουν δυνατότητες παροχών. Τώρα, μπαίνουμε σε σκληρή περίοδο. Πολύ σκληρή, και πολιτικά.

Η περιπέτεια αυτή σηματοδοτεί το τέλος της ιστορικής αριστεράς στην Ελλάδα και όχι μόνον ιδεολογικά αλλά και απτά, συγκεκριμένα, ιστορικά. Πολλοί, συχνά εκλαμβάνοντας τις επιθυμίες τους για πραγματικότητα, υποστηρίζουν πως «ο ΣΥΡΙΖΑ θα κυβερνά για δεκάδες χρόνια», κατ' αναλογία προς το ΠΑΣΟΚ την προηγούμενη περίοδο· εγώ, αντίθετα, υποστηρίζω ότι κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο.

Το πολιτικό εκκρεμές θα μετακινηθεί αρχικώς προς την αντίθετη κατεύθυνση, και αν δεν υπάρξει μια διαφορετική, δημοκρατική και πατριωτική απάντηση, έστω από ένα μέρος της κοινωνίας, θα παραμείνει εκεί, προς τα δεξιά του φάσματος για πολύ καιρό. Και για την ώρα δεν έχει διαμορφωθεί σε μαζική κλίμακα κάποια συνεκτική απάντηση. Δυστυχώς, στις εκλογές που μόλις διεξήχθησαν, το μόνο «καινούργιο» που δημιούργησε ο ελληνικός λαός ήταν ... ο Λεβέντης ως απάντηση στην κρίση. Και ένα χρόνο πριν ο Τσίπρας και ο Καμμένος!

Η Ευρώπη με την σημερινή της μορφή έχει μπει σε κρίση. Επομένως, τίποτα δεν θα είναι αύριο όπως χθες. Και οι κρίσεις είναι πάντοτε ευκαιρίες αν όμως διαθέτεις την εσωτερική δυναμική για να

τις μεταβάλλεις σε ευκαιρίες. Είναι βέβαιο πως το δυτικοκεντρικό μοντέλο πνέει τα λοίσθια. Και μια νέα παγκόσμια και ευρωπαϊκή γεωμετρία θα αναδυθεί από τη σημερινή κρίση. Όμως, για να μπορούμε να την εκμεταλλευτούμε δημιουργικά, θα πρέπει πρώτα να επιβιώσουμε.

Και εμείς δεν ζούμε στη Γαλλία ή τη Δανία. Εμείς, είμαστε το σύνορο με την Ανατολή. Μια Ανατολή από την οποία θα μετακινηθούν δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι τις επόμενες δεκαετίες. Και η δημογραφία μας έχει καταρρεύσει, η παραγωγή μας το ίδιο, κατά συνέπεια κινδυνεύουμε με εθνική συρρίκνωση, αν όχι και εξαφάνιση.

Έτσι λοιπόν, όλη η Ευρώπη βρίσκεται σε κρίση αλλά εμείς οι Έλληνες, και ίσως ορισμένοι βαλκανικοί λαοί, κινδυνεύουμε με ιστορική εξαφάνιση. Δεν κινδυνεύουν οι Γάλλοι, τουλάχιστον στις επόμενες δεκαετίες.

Αν δεν υπάρξει μια πλειοψηφική πατριωτική δημοκρατική πρόταση, θα ξεσπάσουν συγκρούσεις ανάμεσα στα πληθειακά στρώματα, τα οποία αποκόπτονται σταδιακά από την Αριστερά και σε λίγο δεν θα έχουν καμία σχέση μαζί της. Δεν είναι τυχαίο ότι, στην ίδια τη συνοικία του Παύλου Φύσσα, η Χ.Α., και στις πρόσφατες εκλογές, πλησίασε το 11%.

Τα πληθειακά στρώματα, ενώ πίστεψαν προς στιγμήν ότι θα απαντήσει η Αριστερά στην ανεργία και την κρίση, θα υποστούν παραπέρα συρρίκνωση των εισοδημάτων τους, θα βιώσουν τη διόγκωση της ανεργίας, και κινδυνεύουν να προσχωρήσουν μαζικά όχι στην Αριστερά ή σε άλλα αριστερά σχήματα, όπως φαντάζεται το ΚΚΕ ή η ΛΑΕ.

Κινδυνεύουν να ακολουθήσουν εκείνους που τους υπόσχονται ότι θα τους εξασφαλίσουν «δουλειά», έστω και με μαφιόζικο τρόπο. Αυτό το φαινόμενο που επικράτησε σε όλες τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης κινδυνεύει να επαναληφθεί κι εδώ. Είναι και ένας από τους λόγους που πιστεύω ότι η Ελλάδα δεν μπορεί σήμερα να φύγει οικειοθελώς από την ευρωζώνη.

Αν η Ελλάδα βρεθεί μόνη της, στις σημερινές γεωπολιτικές συνθήκες, θα διακινδυνεύσουμε μια φασιστική εκτροπή. Όποιος γνωρίζει ιστορία καταλαβαίνει κατά που φυσάει ο άνεμος.

Δυστυχώς, εξαιτίας της κοινωνικής αποσύνθεσης και του παρασιτισμού δεν διαθέτουμε κοινωνικά στρώματα και τάξεις ικανές να αναδείξουν αυθόρμητα ένα πρόταγμα για την χώρα, μία πρόταση διεξόδου από την κρίση. Είναι χαρακτηριστική η πρόσφατη εμπειρία: δεκαπέντε ή είκοσι ημέρες μετά το δημοψήφισμα, το 60% των ερωτώμενων στις δημοσκοπήσεις υποστήριξαν πως η διεξαγωγή του ήταν λάθος!

Το ίδιο ακριβώς ποσοστό που είχε ψηφίσει ΟΧΙ λίγες ημέρες πριν. Δηλαδή, η συνείδηση του λαϊκού σώματος είναι εξαιρετικά ρευστή. Δεν έχουμε έναν λαό ο οποίος να γνωρίζει προς τα πού θα πρέπει να κατευθυνθεί.

Επομένως, δεν πρέπει να φανταζόμαστε ότι θα αναδειχθεί αιφνιδίως κάποια δύναμη που θα απαντήσει στην κρίση. Η Ελλάδα μοιάζει σήμερα με είδος προς εξαφάνιση, σαν την καρέτα-καρέτα. Κατά συνέπεια, πολύ δύσκολα μπορούμε να κάνουμε βίαιες κινήσεις, αλλά θα πρέπει με επιμονή να αγκιστρωθούμε στο αίτημα της επιβίωσης και σταδιακά να σηκώσουμε το κεφάλι πάνω από το νερό.

Ήλπιζα και επιθυμούσα μια διαφορετική εξέλιξη. Εάν αποτύγχαναν οι ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ στο ρεσάλτο του Ιανουαρίου του 2015, μπορεί τα πράγματα να πήγαιναν πιο ομαλά. Με την τυχοδιωκτική επιτάχυνση όμως, που προσέδωσαν στα γεγονότα, δεν υπάρχει πλέον ήπια διέξοδος. Ήλπιζα ότι θα κατανοούσαν την ανάγκη να έλθουν στην εξουσία στα τέλη του 2015, αφού θα είχε λήξει ο κύκλος του μνημονίου και θα είχαν τη δυνατότητα να επιτύχουν ακόμα και την ελάφρυνση του χρέους ή και να προβούν και σε κάποιες παροχές. Όλα αυτά όμως δεν έγιναν και έχει ανοίξει μια νέα ιστορική περίοδος η οποία θέτει νέα προτάγματα για τη χώρα.

Σε ό,τι αφορά τα άμεσα θέματα –διότι το μνημόνιο είναι αδύνατον πλέον να αντιμετωπισθεί, γι' αυτό και παραδόθηκαν οι Έλληνες ψηφίζοντας για δεύτερη φορά τον Τσίπρα–, τα μεγάλα προβλήματα είναι το μεταναστευτικό, το δημογραφικό, η παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας,

το Κυπριακό και η εκπαίδευση.

Και γι' αυτά τα ζητήματα δεν ακούγεται τίποτα ή ελάχιστα πράγματα από τα περισσότερα κόμματα. Δυστυχώς δε, οι μόνοι που τα προβάλλουν –με τον τρόπο τους– είναι οι χρυσαυγίτες.

Πολλοί υποστηρίζουν πως απέτυχε η Χ.Α. Σας υπενθυμίζω πως, το 1923, ο Χίτλερ αποπειράθηκε το πρώτο του πραξικόπημα, το λεγόμενο «πραξικόπημα της μπυραρίας», γιατί ξεκίνησε από μια μπυραρία του Μονάχου. Φυλακίστηκε για κάποιους μήνες, έγραψε τον Αγώνα, και μετά από μερικά χρόνια πήρε την εξουσία. Δεν αποτρέπονται τα κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα με ξόρκια. Το γεγονός ότι η Χ.Α. αναδείχθηκε και πάλι τρίτο κόμμα στις εκλογές, παρ' όλο που έχει λουφάξει και δικάζεται, δείχνει αντίθετα πως η ακροδεξιά δεν έχει τελειώσει στην Ελλάδα, έστω και εάν αλλάξει «Φύρερ» ή πολιτικό όχημα.

Αν δεν οικοδομήσουμε κάτι καθαρό, που θα έχει τελειώσει με τη φενάκη της ιστορικής Αριστεράς και θα θέσει νέα κοινωνικά προτάγματα που συνδέουν τον πατριωτισμό με την κοινωνία και την ηθική αναγέννηση της χώρας –και όχι μόνο την πνευματική αναγέννηση– δεν υπάρχει καμία ελπίδα. Αξίζει να δοκιμάσουμε.

Και γι' αυτό πρέπει σύντομα να βγάλουμε τα απαραίτητα συμπεράσματα. Δεν έχουμε πολύ καιρό. Τα πράγματα επιταχύνθηκαν εξαιρετικά από τον Ιανουάριο του 2015 και μετά. Εγώ, εμείς, κάναμε ό,τι μπορούσαμε για να αποφύγουμε αυτή την ιστορική επιτάχυνση. Διότι κανείς δεν ήταν προετοιμασμένος γι' αυτή. Όμως αυτή έχει πλέον συντελεστεί και είμαστε υποχρεωμένοι να προσαρμοστούμε και να δράσουμε με ταχύτητα και αποφασιστικότητα.

1. Και παρεμπιπτόντως η ίδια ακριβώς λογική διαπνέει και την πλειοψηφία όσων δραστηριοποιούνται στο οικολογικό κίνημα της Ελλάδας: «οικολογία και ξερό ψωμί».
2. Παράδοση που, στις ακραίες της εκφάνσεις, εκφράστηκε από τις τροτσκιστικές ομάδες, οι οποίες στη διάρκεια του πολέμου καλούσαν σε «αντίσταση στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο», προβάλλοντας το σύνθημα, «Γερμανοί εργάτες, αδέρφια μας», ενώ σήμερα η ίδια άποψη είναι κυρίαρχη στην Αριστερά σε μια επικαιροποιημένη εκδοχή: «Τούρκοι εργάτες, αδέρφια μας».
3. Ένα σύνηθες αφήγημα της κρατικιστικής αριστεράς είναι πως ο δημόσιος τομέας ως ποσοστό της απασχόλησης και του ΑΕΠ είναι μεν υψηλό, αλλά βρίσκεται σε ανάλογο επίπεδο με εκείνο της Γαλλίας· ξεχνώντας πως, στην περίπτωση της Γαλλίας, π.χ., ο δημόσιος τομέας στηρίζεται σε βιομηχανικούς και άλλους παραγωγικούς τομείς, πολύ πιο ισχυρούς από ό,τι στην Ελλάδα, όπου το υπόβαθρο της μεγέθυνσης του δημόσιου τομέα είχε μάλλον παρασιτικό χαρακτήρα. Με αυτή την έννοια –συγκριτικά με τη συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας– η Ελλάδα είχε τον μεγαλύτερο δημόσιο τομέα από όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ.
4. Ανάλογη εμπειρία είχε βιώσει η Ιταλία, όπου υπήρχε ένα κομμουνιστικό κόμμα του 30-35%, το οποίο κάποια στιγμή, μετά από αλλεπάλληλες μεταλλάξεις, έφτασε στην εξουσία, κι αμέσως μετά ακολούθησε ο Μπερλουσκόνι.
5. Προσοχή όμως, η αναφορά στην ταξικότητα δεν είναι απλώς απάτη ή έστω ψευδής συνείδηση. Τα διανοούμενα μεσοστρώματα, ακόμα και στις ανώτερες σφαίρες τους, σε όλες τις δυτικές κοινωνίες, συνέπληξαν κοινωνικές συμμαχίες με τις μειονότητες, εθνικές, σεξουαλικές, κ.λπ, εγκαταλείποντας σταδιακά την προνομιακή συμμαχία τους με την

εργατική τάξη. Παραδειγματικά, στη Γαλλία, η εγχώρια εργατική τάξη θα εγκαταλειφθεί στο... «Εθνικό Μέτωπο», και μια ανάλογη διαδικασία αναπτύσσεται σταδιακά σε όλες της μητροπόλεις της Δύσης – Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Βερολίνο. Η μαύρη και ανασφάλιστη εργασία των μεταναστών και των μειονοτήτων δεν απειλεί την απασχόληση των ανώτερων μεσοστρωμάτων, αντίθετα είναι παραπληρωματική σε αυτή – φύλαξη παιδιών και ηλικιωμένων, καθαρισμός και ανακαίνιση σπιτιών, «ντελίβερι», κ.λπ., και μάλιστα με μειωμένο κόστος, έναντι των εγχωρίων και ασφαλισμένων εργαζόμενων. Απειλεί αντίθετα την εργασία της εργατικής τάξης και των μικρεμπόρων, μικροεργολάβων κ.λπ. Κατά συνέπεια, τα ανώτερα μισθωτά ή ελευθεροεπαγγελματικά μεσοστρώματα έχουν συμφέρον στην παρουσία των μεταναστών, παράλληλα με τους μεγαλοεπιχειρηματίες, εξ ου και η ακατάλυτη συμμαχία ανάμεσα στην πολιτισμικά φιλελεύθερη αριστερά και την νεο-φιλελεύθερη αστική τάξη, ανάμεσα στην Μέρκελ και τον Τσίπρα, γύρω από το μεταναστευτικό.

6. Δέστε επί παραδείγματι τις ομάδες των τρομοκρατών που διαπλέκονται με τους ποινικούς κρατούμενους. Από την αντίθετη πλευρά δε, σε καμία άλλη χώρα του κόσμου οι ποινικοί δεν είναι τόσο στενά συνδεδεμένοι με τις ομάδες των τρομοκρατών, έτσι ώστε να έχουν σχεδόν συγχωνευτεί· αυτό δείχνει πόσο ριζωμένη είναι η αριστερή αυτή κουλτούρα. Ακόμα και οι ποινικοί στην Ελλάδα γίνονται τρομοκράτες και όχι ακροδεξιοί! Γεγονός που καταδεικνύει πόσο ισχυρή είναι μια ορισμένη αριστερή κουλτούρα στην Ελλάδα. Ο Πετρακάκος είναι σύντροφος του Μαζιώτη, κρύβουνε μαζί τα όπλα, πραγματοποιούν απαγωγές για χρηματοδότηση, πλήττουν αν χρειαστεί και κάποιον «ταξικό εχθρό». Αυτή η σύμπλευση αποδίδει με πολύ ρεαλιστικό τρόπο την ελληνική μεταπολιτευτική πραγματικότητα. Η πραγματικότητα αποδίδεται πάντα πολύ πιο ρεαλιστικά στα άκρα της.

7. Και ήδη ανεδείχθη αντιπρόεδρος της ΝΔ.

Πηγή: [Αρδην-Ρήξη](#)

Του **Γιώργου Καραμπελιά** από το Άρδην τ. 103 (Φεβρουάριος 2016)